

Agnieszka Mirek-Kukulka

Przedmioty metalowe z badań na zamku w Czchowie w 1993 roku

Wśród około 10 tys. zabytków ruchomych odkrytych na zamku w Czchowie podczas badań prowadzonych w 1993 r., trzecią co do ilości grupę znalezisk (po ceramice i kościach zwierzęcych) stanowią przedmioty metalowe. Zabytki te — prawie wyłącznie żelazne — znalezione zostały w liczbie około 540 egz. Zdecydowana większość pochodziła z 4 wykopów oddzielonych świadkami, przecinających wzgórze zamkowe (ary: I-a ćw. D, I-a ćw. A, I-a ćw. D i II-a ćw. A). Jak dotąd tylko część przedmiotów (ok. 60 egz.) została poddana konserwacji.¹ Zabytki te (z wyłączeniem niewiele mówiących fragmentów i bryłek metalu) są tematem niniejszego opracowania. Większą część znalezionych podczas badań metali stanowią gwoździe i drobne fragmenty trudnych do określenia, silnie skorodowanych przedmiotów. W Czchowie znaleziono tylko 2 zabytki wykonane z innych niż żelazo metali. Są to: sześciokątna blaszka ołowiana i podwójna blaszka brązowa z 3 nitami. Wśród metali odkrytych na zamku do ciekawszych znalezisk należą militaria (elementy broni strzelczej, siecznej, ochronnej, oporządzenia jeździeckiego i rzędu końskiego), fragmenty narzędzi i części osprzętu budynków zamkowych. Zabytki z Czchowa omówione zostały najpierw w ramach kolejnych wykopów (część opisowa), a następnie analizowane w poszczególnych grupach funkcyjnych.

MATERIAŁY

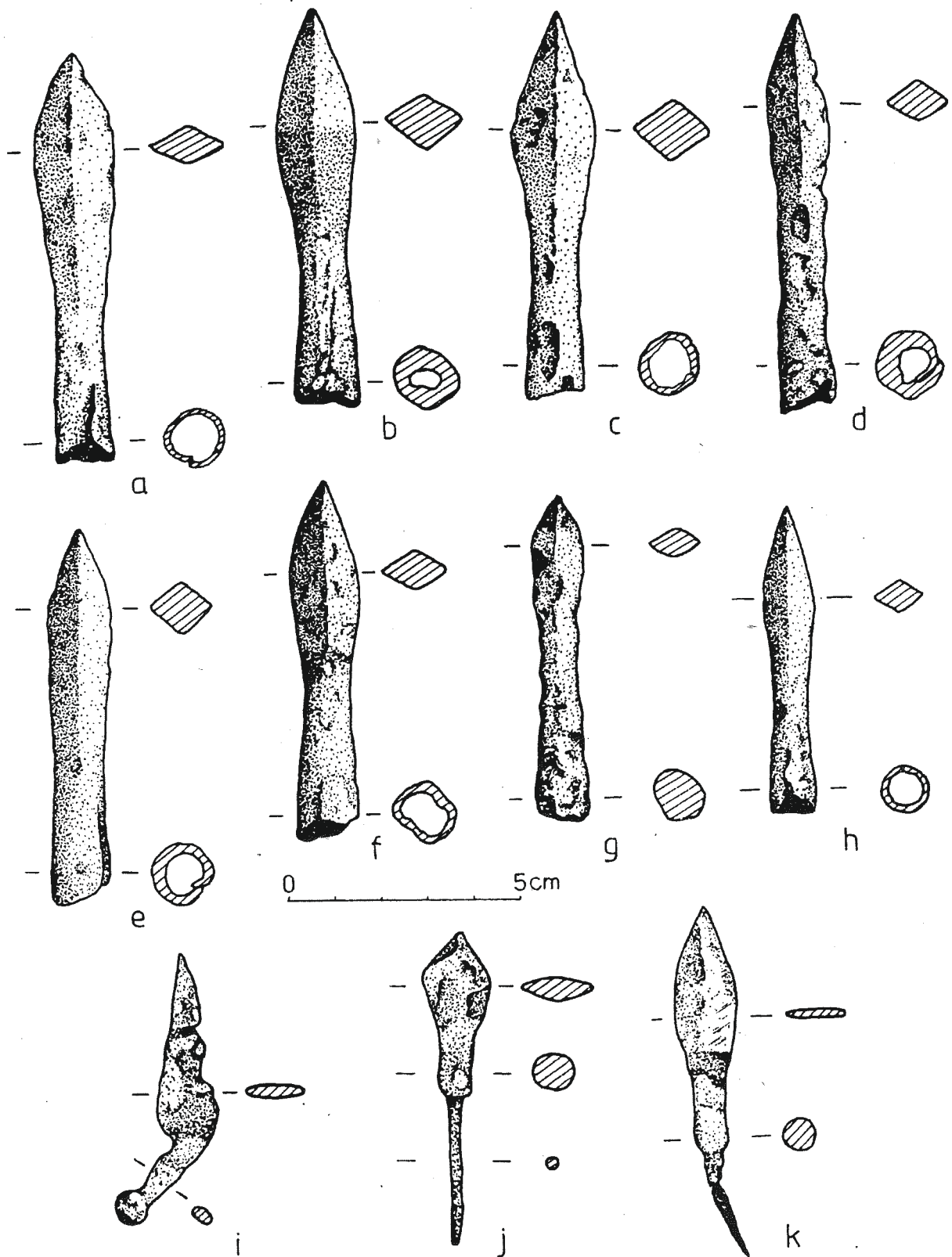
Ar I-a ćw. D

1. Fragment nieokreślonego przedmiotu z cienkiej blaszki żelaznej w formie półkola. Stan zachowania: fragm. silnie skorodowany.
Wymiary: dł. — około 9 cm, szer. — 4,5 cm, grubość blaszki — 0,2 cm.
Nr inw. metr. 11/93.
2. Żelazny grot bełtu kuszy z tulejką. Ostrze dość płaskie, liściowate, o przekroju rombopatym. Stan zachowania: dobry.

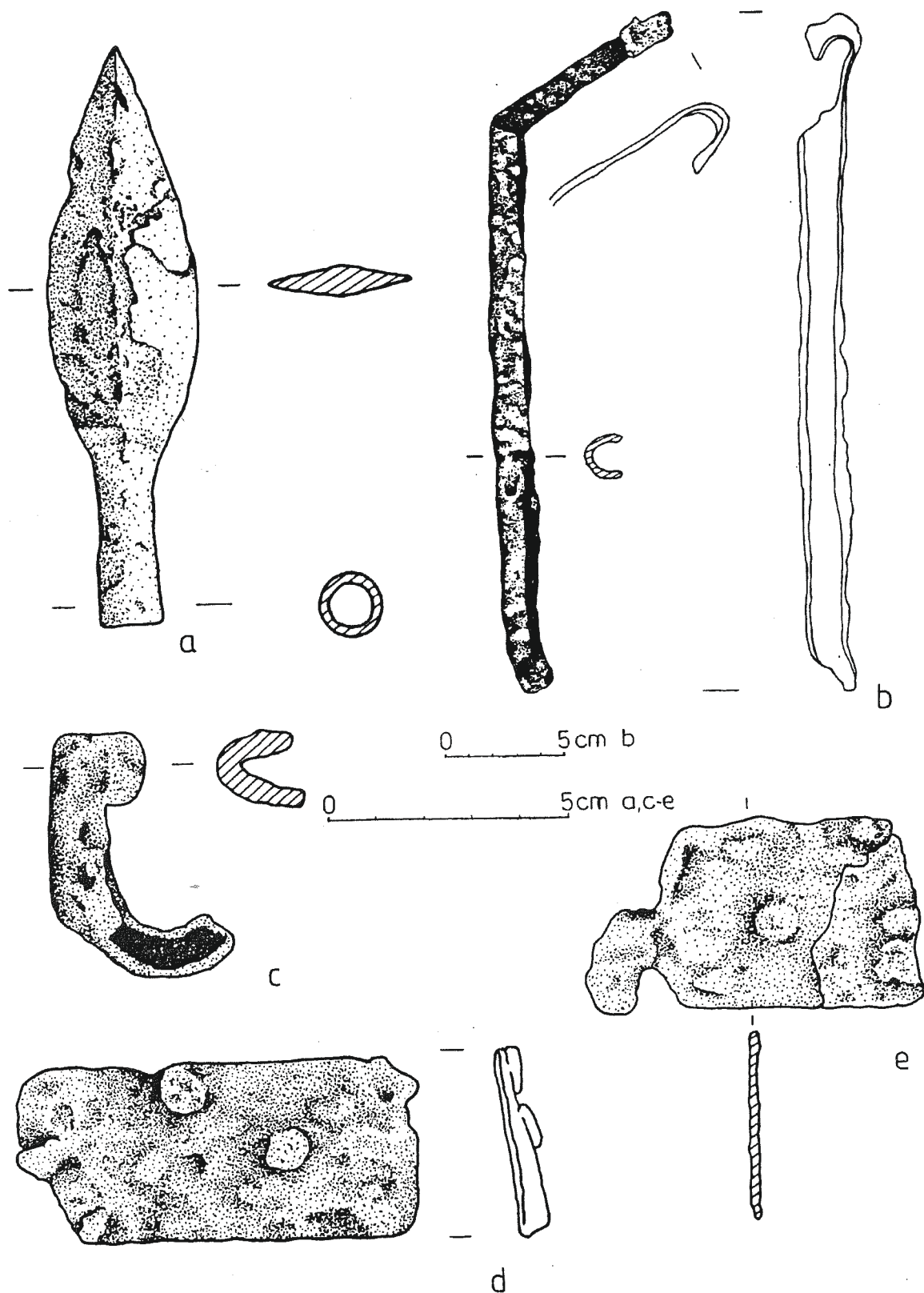
Wymiary: dł. grotu — 9 cm, największa szerokość liścia — 1,6 cm, średn. tulejki — 1,2 cm, waga: 36,650 g.
Nr inw. metr. 12/93 (tabl. I, a).

3. Podkowa żelazna z zachowanymi 5 otworami na podkowiaki różnej wielkości i kształtu umieszczonymi asymetrycznie. Zaczepów brak. Stan zachowania: zabytek silnie skorodowany. Wymiary: dł. podkowy — 10 cm, rozpiętość ramy — 9,3 cm, szer. sztabki — 3 cm.
Nr inw. metr. 14/93 (tabl. IV, a).
4. Żelazny grot bełtu kuszy z tulejką. Ostrze w przekroju rombopatym. Stan zachowania: dobry.
Wymiary: dł. grotu — 8 cm, największa szer. ostrza — 1,1 cm, średn. tulejki — 1,3 cm, waga: 37,950 g.
Nr inw. metr. 16/93 (tabl. I, e).
5. Przedmiot żelazny (fragm. narzędzia?) z niedokutą tulejką. Cieniejąca tulejka przechodzi w zaklepany koniec z widocznym nitom o półkulistej główce. Stan zachowania: zabytek silnie skorodowany.
Wymiary: dł. — 12,5 cm, średn. wylotu tulejki — ok. 2,5 cm.
Nr inw. metr. 73/93 (tabl. VI, a).
6. Przedmiot żelazny z pręta o przekroju czworokątnym. Jeden koniec cieniejący zagięty w rodzaj uszka. Przy drugim końcu niewielki prostopadły występ. Stan zachowania: zabytek skorodowany.
Wymiary: dł. — 9 cm, grub. pręta — 0,7—0,5 cm.
Nr inw. metr. 77/93 (tabl. V, f).
7. Sześciokątna blaszka ołowiana (zawieszka?), z jednej strony gładka, z drugiej zdobiona koncentrycznymi, wypukłymi okręgami. W centrum blaszki wypukły guzek. Stan zachowania: dobry, nieznaczne uszkodzenie w jednym miejscu.
Wymiary: szer. boku — 2 cm, grub. blaszki — 0,2 cm.
Nr inw. metr. 88/93 (tabl. VI, k).
8. Strzeżenie żelazne kształtu gruszkowatego. Poprzeczne, szerokie, lekko rozklepane zakończenie górnej krawędzi kabłąka. Poniżej wysunięta do przodu poprzeczka z paska blachy łącząca ramiona kabłąka. Stopka pozioma, o kształcie owalnym. Stan zachowania: zabytek skorodowany.
Wymiary: wys. strzeżenia — ok. 15 cm, szer. kabłąka przy stopce — 13 cm, szer. stopki — 5 cm.
Nr inw. metr. 89/93 (tabl. III, c).
9. Żelazny grot bełtu kuszy z tulejką. Ostrze rozszerzone liściowate o przekroju rombopatym. Stan zachowania: zabytek skorodowany.
Wymiary: dł. grotu — 7,7 cm, największa szer. ostrza — 1,5 cm, średn. tulejki — 1,4 cm, waga: 24,100 g.
Nr inw. metr. 97/93 (tabl. I, f)

¹ Wszystkie zabytki konserwowane były przez mgr Marcina Biborskiego z Instytutu Archeologii UJ.

Tabl. I. Czehów — zamek, groty bellów kuszy i strzał; ar 1-a ćw. D: a, b, e, f, h, ar I-a ćw. A: g, i-k, ar II-a ćw. A: c, d
 Taf. I. Czehów — Schloß, Armbrustbolzenspitzen und Pfeilspitzen; Ar 1—a, Viertel D: a,b,e,f,h, Ar I-a Viertel A: g i-k, Ar II-a
 Viertel A: c,d
 Табл. I. Чхув — Замок. Наконечники арбалета и стрел; ар 1 — а, четв. D: a, b, e, f, h, ар I — а четв. A: g i—k, ар II — а четв.
 A: c, d

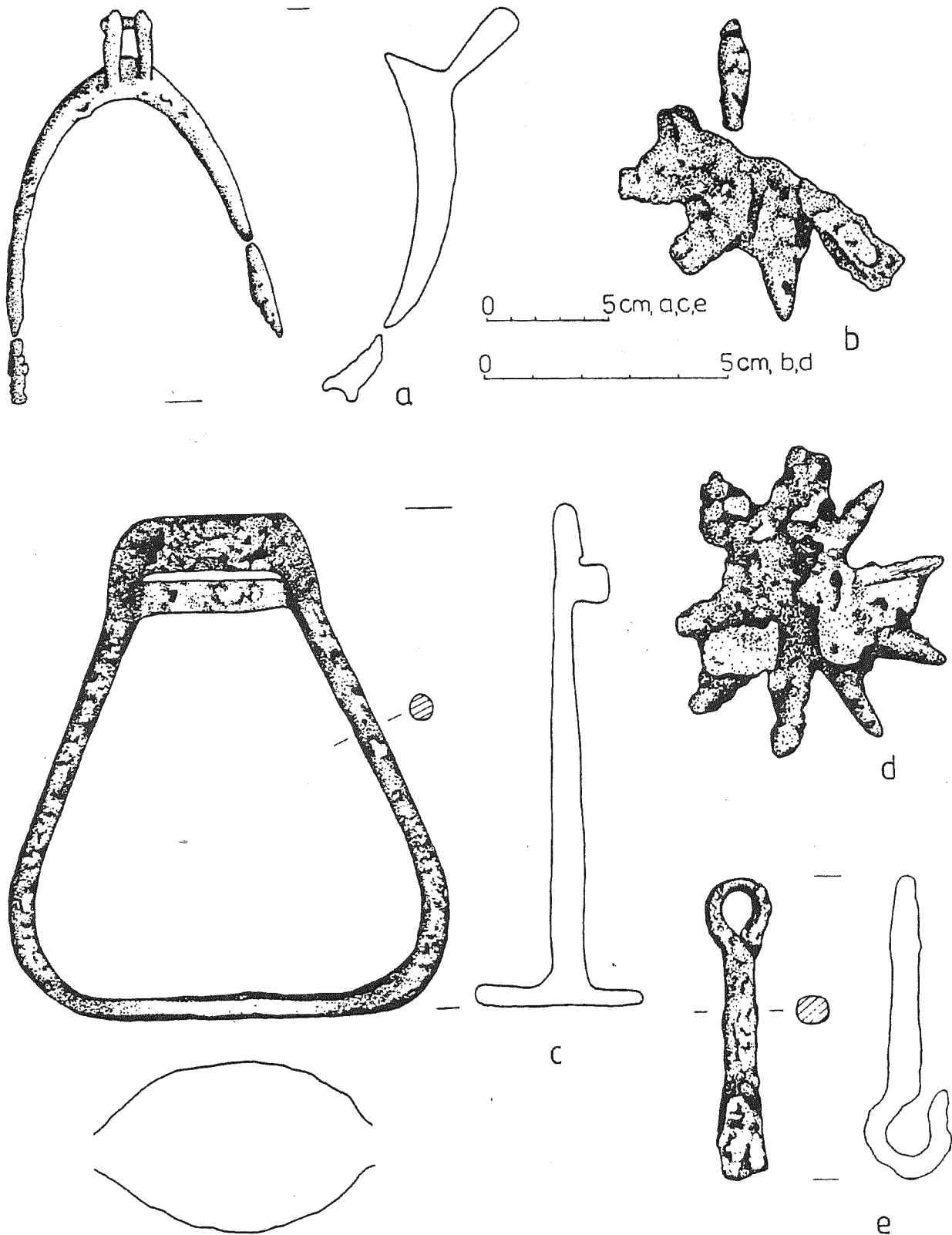

Tabl. II Czchow — zamek, grot oszczepu, okucie pochwy i trzewik (?) miecza i zbrojniki pancerza; ar 1-a ćw. D: b,c,e, ar I-a ćw. D: d, ar II-a ćw. A: a
 Taf. II. Czchów — Schloß, Lanzen Spitze, Scheidenbeschlag und Schwertschuh (?) und Panzerfragmente Ar 1-a Viertel D: b,c,e, Ar I-a Viertel D: d, Ar II-a Viertel A: a
 Табл. II. Чхув — Замок. Наконечник копья, оковка ножен и башмак (?) меча и оковы доспехов: ар 1 — а, четв. D: b, c, e, ар I — а четв. D: d, ар II — а четв. A: а

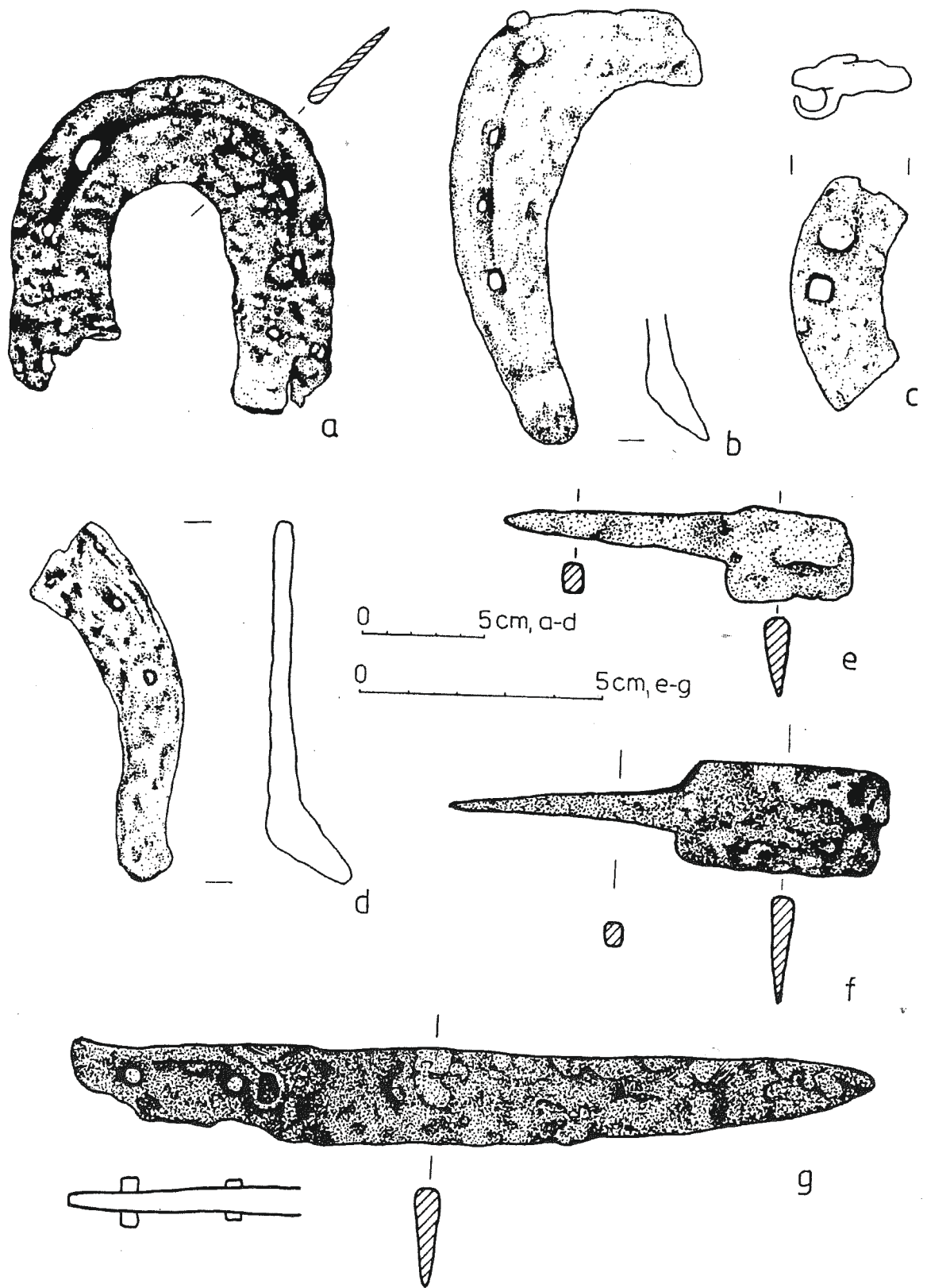
10. Niewielki, żelazny grot bełtu kuszy z tulejką. Ostrze o przekroju rombopatym. Stan zachowania: dobry.
Wymiary: dł. grotu — 6,5 cm, największa szer. ostrza — 1 cm, średn. tulejki — 1 cm, waga: 12,850 g.
Nr inw. metr. 98/93 (tabl. I, h).
11. Fragment noża żelaznego zachowany w postaci części ostrza z obustronnie wyodrębnionym kolcem do rękojeści. Stan zachowania: zabytek skorodowany.
Wymiary: dł. fragmentu — 9 cm, szer. ostrza — 2,3 cm, dł. kolca — 4,7 cm.
Nr inw. metr. 99/93 (tabl. IV, f).
12. Płaski przedmiot żelazny w formie prostokąta, z prostokątną dziurką w środku. Prawdopodobnie jest to podkładka do spinania drewnianych elementów konstrukcyjnych. Stan zachowania: zabytek silnie skorodowany.
Wymiary: dł. — 5,5 cm, szer. — ok. 2 cm.
Nr inw. metr. 101/93 (tabl. V, e).
13. 2 fragm. blaszki żelaznej w kształcie prostokąta o zaokrąglonych narożnikach (fragm. zbrojnika pancerza?). W środkowej części blaszki tkwi nit o okrągłej główce. Stan zachowania: fragm. mniejszy — zgięty na pół, większy — lekko zdeformowany.
Wymiary: dł. fragm. — 7 cm, szer. — 3,8 cm, grub. blaszki — około 0,2 cm.
Nr inw. metr. 102/93 (tabl. II e).
14. Fragment nieokreślonego przedmiotu żelaznego z pręta o przekroju prostokątnym. W środkowej części zabytku pręt rozszerza się i przyjmuje kształt owalu. Stan zachowania: zabytek lekko zdeformowany.
Wymiary: dł. — 6,5 cm, szer. pręta — 0,3 cm, szer. owalu — 1,1 cm.
Nr inw. metr. 106/93.
15. Fragment okucia pochwy miecza(?) z taśmy żelaznej zagiętej półkolistą, tworzącej rodzaj rowka. Zachowana obejma odgięta ukośnie względem okucia, pierwotnie umieszczona była pod kątem prostym. Stan zachowania: zabytek skorodowany.
Wymiary: dł. fragmentu — 20 cm, grub. taśmy — 0,3 cm.
Nr inw. metr. 107/93 (tabl. II, b).
16. Fragment podkowy żelaznej z 2 otworami o kwadratowym kształcie (w jednym tkwi podkowiak). Stan zachowania: fragment silnie skorodowany.
Wymiary: dł. fragm. — 5 cm, szer. — 2,5 cm,
Nr inw. metr. 109/93 (tabl. IV, c).
17. Żelazny grot bełtu kuszy z tulejką. Ostrze dość szerokie, liściowate o przekroju rombopatym. Stan zachowania: dobry.
Wymiary: dł. grotu — 8,5 cm, największa szer. ostrza — 1,7 cm, średn. tulejki — ok. 1,4 cm, waga: 35,700 g.
Nr inw. metr. 110/93 (tabl. I, b).
18. Część wędzidła żelaznego z pręta o przekroju czworokątnym. Jeden koniec w formie pętli, drugi — rozklepany i zwinięty w rodzaj uszka. Stan zachowania: zabytek skorodowany.
Wymiary: dł. — 9 cm, grub. pręta — 0,8—1 cm, średn. pętli — 2 cm, średn. uszka — 2,5 cm.
Nr inw. metr. 116/93 (tabl. III, e).
19. 4 fragm. ostrogi żelaznej ze sztabki o przekroju trójkątnym. Kabłąk w kształcie litery V, wygięty łukowato; styk ramion rozszerzony trójkątnie, zakończony szpiczasto, zdobiony słabo czytelnym ornamentem rytym w postaci podwójnych, ustawionych ukośnie kresek. Będzie w formie widełek średniej długości. Zachowany fragment zaczepu kształtu półkolistego (najprawdopodobniej pierwotnie w formie kolistego uszka). Stan zachowania: kabłąk — zachowany dobrze, pozostałe fragmenty silnie skorodowane.
Wymiary: dł. ostrogi — 11 cm, rozpiętość ramion kabłąka — 8 cm, wys. szyjki — 3 cm.
Nr inw. metr. 117/93 (tabl. III, a).
20. Fragment przedmiotu z blachy żelaznej (połowa trzewika pochwy miecza?) o przekroju rynienkowatym. Całość pierwotnie prawdopodobnie w kształcie litery U. Od strony wewnętrznej — przy nieuszkodzonym końcu — niewielkie, prostokątne występy o zaokrąglonych narożnikach. Stan zachowania: zabytek skorodowany.
Wymiary: dł. fragm. — 5,2 cm, grub. blachy — ok. 0,5 cm.
Nr inw. metr. 164/93 (tabl. II, c).

Ar I-a ćw. A

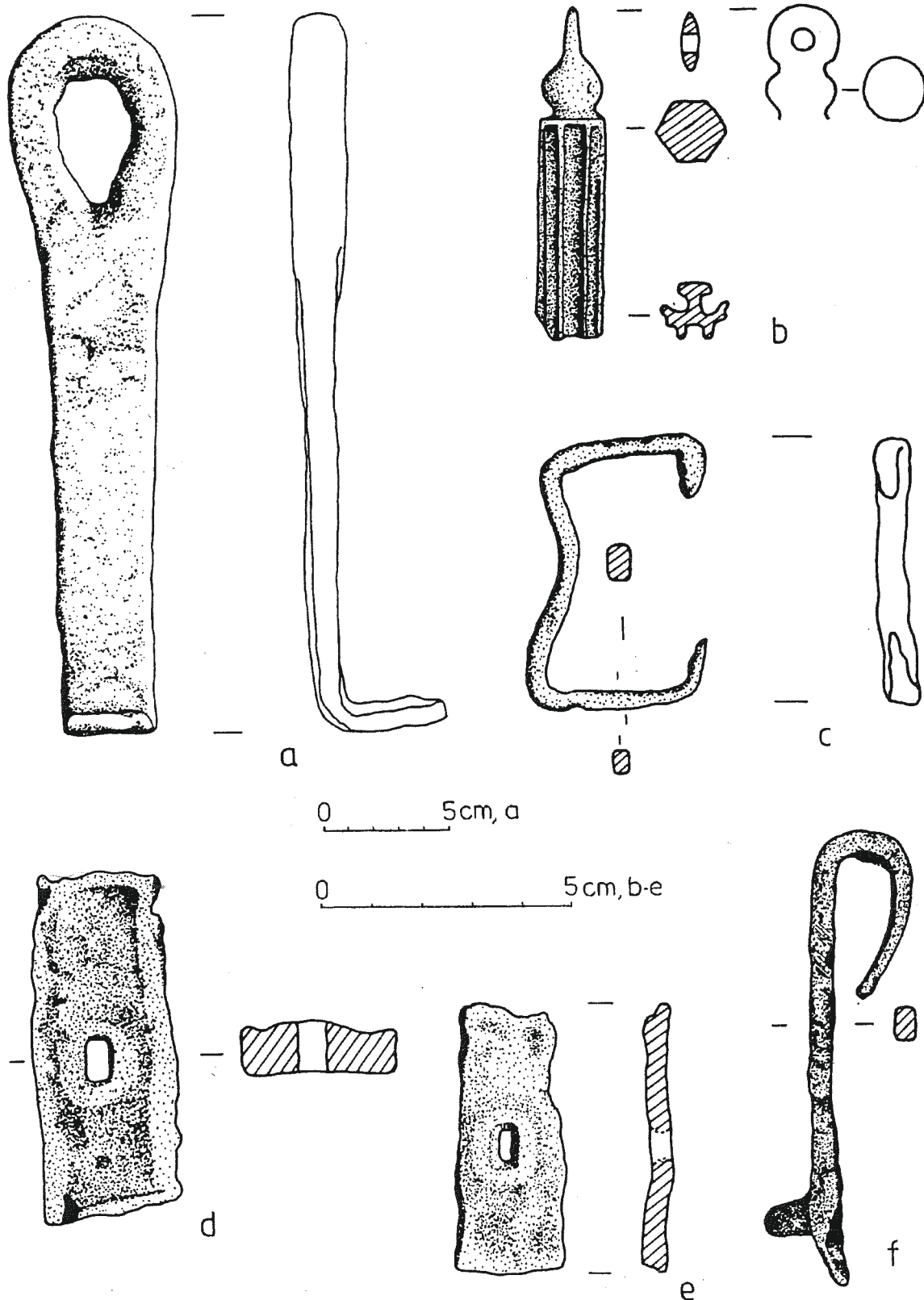
1. Przedmiot żelazny z taśmy o przekroju prostokątnym wygięty półkolistą. Końce cieniejące, odgięte haczykowato. Stan zachowania: zabytek skorodowany.
Wymiary: dł. — 6,8 cm, szer. taśmy — 1 cm.
Nr inw. metr. 7/93 (tabl. VI, d).
2. 2 fragmenty prostokątnej blaszki żelaznej z czworokątnymi otworami (fragmenty okucia?). Stan zachowania: zabytek silnie skorodowany.
Wymiary: dł. fragmentów — 4,5 i 4 cm, szer. — 2,7 cm, grub. blaszki — 0,2 cm.
Nr inw. metr. 9/93 (tabl. VI, h).
3. Przedmiot żelazny w kształcie litery U z pręta o przekroju czworokątnym o lekko cieniejących końcach (fragm. skobla?). Stan zachowania: zabytek lekko zdeformowany.
Wymiary: dł. 6 cm, grub. pręta — 0,8—0,6 cm.
Nr inw. metr. 10/93 (tabl. VI f).
4. Przedmiot żelazny (klucz?). Trzonek w przekroju graniasty, silnie profilowany (głębokie, podłużne rowki). Jeden koniec kulkiowato zgrubiały, zakończony płaskim kółkiem z dziurką. Stan zachowania: dobry.
Wymiary: dł. — 6,5 cm, grub. trzonka — 1,4 cm.
Nr inw. metr. 19/93 (tabl. V, b).
5. Żelazny grot strzały o podłużnym płaskim, liściowatym ostrzu i zakończonym kulkiowato trzonku. Stan zachowania: zabytek skorodowany, nieco zdeformowany.
Wymiary: dł. grotu — 7,3 cm, największa szer. ostrza — 1,2 cm, waga: 5,400 g.
Nr inw. metr. 95/93 (tabl. I, j).
6. Żelazny grot strzały z trzonkiem. Ostrze dość grube o kształcie rombopatym; krótki, masywny trzonek o przekroju kolistym, od którego odchodzi drucikowaty trzpień. Stan zachowania: dobry.
Wymiary: dł. grotu 6,7 cm, największa szer. ostrza — 1,5 cm, grub. trzonka — 0,8 cm, waga: 8,250 g.
Nr inw. metr. 95/93 (tabl. I, j).
7. Żelazny grot strzały o liściowatym płaskim ostrzu i zgrubiałym trzonku przechodzącym w drucikowaty trzpień. Stan zachowania: lekko uszkodzony, zagięty trzpień.
Wymiary: dł. grotu — 8,5 cm, największa szer. ostrza — 1,3 cm, grub. trzonka — 0,7 cm, waga: 5,650 g.
Nr inw. metr. 122/93 (tabl. I, k).
8. Niewielki, żelazny grot bełtu kuszy z tulejką. Ostrze o przekroju rombopatym. Stan zachowania: zabytek skorodowany.
Wymiary: dł. grotu — 7 cm, największa szer. ostrza — 1 cm, średn. tulejki — około 1 cm, waga: 13,950 g.
Nr inw. metr. (tabl. I, g).
9. Fragment noża żelaznego zachowanego w postaci części ostrza z obustronnie wyodrębnionym kolcem do rękojeści (słabiej wyodrębniony od strony tyłca). Stan zachowania: zabytek skorodowany.
Wymiary: dł. fragmentu — 7,3 cm, szer. ostrza — 1,9 cm, dł. kolca — 4,5 cm.
Nr inw. metr. 148/93 (tabl. IV, e).

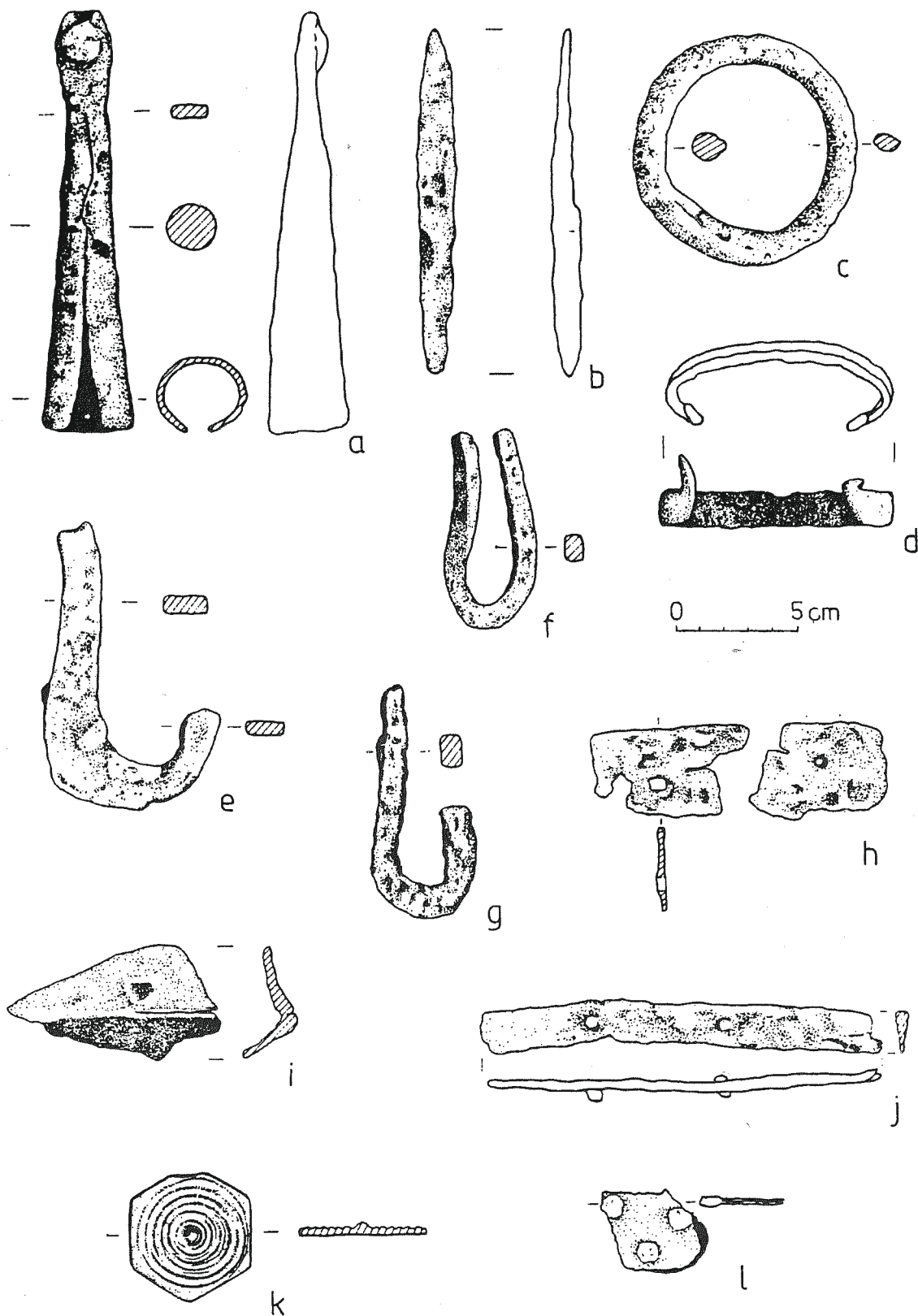
Tabl. III. Czchów — zamek, elementy oporządzenia jeździeckiego i rzędu końskiego; 1-a ćw. D: a,c,e, ar II-a ćw. A: b,d
 Taf. III. Czchów — Schloß, Reiterausstattungs- und Pferdegeschirrelemente; 1-a Viertel D: a,c,e, Ar II-A Viertel A: b,d
 Табл. III. Чхув — Замок. Элементы конного снаряжения и конской сбруи; 1 — а, четв. D: а, се, е, ар II — а четв. A: b, d

Tabl. IV Czchów — zamek, podkowy i noże; 1-a ćw. D: a,c,f, ar I-a ćw. A: d,e, ar I-a ćw. D: b, ar II-a ćw. A: g
 Taf. IV. Czchów — Schloß, Hufeisen und Messer; 1-a Viertel D: a,c,f, Ar I-a Viertel A: d, e Ar I-a Viertel D: b, Ar II-a Viertel A: g
 Табл. IV. Чхув — Замок. Подковы и ножи; 1 — а четв. D: a, c, f, ар I — а четв. A: d, e, ар I — а четв D: b, ар II — а четв. A: g

Tabl. V Czchów — zamek, elementy osprzętu budynków zamkowych; 1-a ćw. D: e,f, ar I-a, ćw. A: b,c, ar I-a ćw. D: a, ar II-a ćw. A: d
 Taf. V. Czchów — Schloß, Elemente der Ausstattung der Schloßgebäude; 1-a Viertel D: e,f, Ar I-a Viertel A: b, c, Ar I-a Viertel D: a, Ar II-a Viertel A: d
 Табл. V Чхув — Замок. Элементы оборудования зданий замка; 1 — а четв. D: e, f, ар I четв. A: b, c, ар I четв. D: a, ар II четв. A: d

Tabl. VI Czchów — zamek, różne przedmioty metalowe; ar I-a ćw. D: a, k, ar I-a ćw. A: d,f,h,l, ar I-a ćw. D: c,e,g,i, ar II-a ćw. A: b, j

Taf. VI. Czchów — Schloß, verschiede Metallfunde; Ar I-a Viertel D: a,k, Ar I-a Viertel A: d,f,h,l, Ar I-a Viertel D: c,e,g,i, Ar II-a Viertel A: b, j

Табл. VI. Чхув — Замок. Различные металлические предметы; ар I четв. D: a, k, ар I четв. A: d, f, h, l, ар I четв. D: c, e, g, i, ар II — a, четв. A: b, j

10. Fragm. podkowy żelaznej z zachowanymi małymi otworami, między którymi przebiega bruzda. Zaczep w formie klinowatej. Stan zachowania: zabytek skorodowany.
Wymiary: dł. fragmentu — 15 cm, szer. blachy — 4 cm, grub. zaczepu — 2 cm.
Nr inw. metr. 151/93 (tabl. IV, d).
11. Fragment przedmiotu żelaznego z cienkiego pręta o przekroju trójkątnym. Zachowany koniec ścieniony szpiczasto. Stan zachowania: zabytek skorodowany.
Wymiary: dł. — 10,3 cm, szer. — 0,7 cm.
Nr inw. metr. 153/93.
12. Przedmiot żelazny (okucie?, obejmą?) z pręta o przekroju czworokątnym wygiętym w prostokąt o niepełnym obwodzie. Stan zachowania: zabytek skorodowany.
Wymiary: dł. — 5,5 cm, szer. — 3,5 cm, grub. pręta — 0,7—0,5 cm.
Nr inw. metr. 154/93 (tabl. V, c).
13. Fragment podwójnej, w przybliżeniu romboidalnej blaszki brązowej połączonej 3 nitami o główkach okrągłych, zaklepanych od drugiej strony. Stan zachowania: dobry.
Wymiary: dł. i szer. blaszki 4—3 cm, grub. pojedynczej blaszki 0,05 cm.
Nr inw. metr. 200/93 (tabl. VI, l).

Ar I-a ćw. D

1. Przedmiot żelazny (fragm. haka?) z pręta niejednakowej grubości w przekroju prostokątnym. Stan zachowania: zabytek silnie skorodowany.
Wymiary: dł. — 8,5 cm, grub. pręta — 1,3—0,6 cm.
Nr inw. metr. 33/93 (tabl. VI, e).
2. Fragment przedmiotu żelaznego (haka?, skobla?) z pręta o przekroju czworokątnym. Stan zachowania: zabytek silnie skorodowany.
Wymiary: dł. — 7 cm, grub. pręta — 0,9—0,6 cm.
Nr inw. metr. 46/93 (tabl. VI, g).
3. Blaszka żelazna w formie prostokąta o zaokrąglonych narożnikach (zbrojnik pancerna?), z dwoma nitami o płaskich, okrągłych główkach. Stan zachowania: zabytek skorodowany.
Wymiary: dł. — 8,2 cm, szer. — 3,6 cm, grub. blaszki — 0,1 cm.
Nr inw. metr. 47/93 (tabl. II, d).
4. Fragment przedmiotu żelaznego (okucie?) z blaszki zagiętej w przybliżeniu pod kątem prostym. W jednym miejscu czworokątny otwór. Stan zachowania: fragment skorodowany.
Wymiary: dł. — 6 cm, grub. blaszki — 0,2 cm.
Nr inw. metr. 49/93 (tabl. VI, i).
5. Kółko żelazne z pręta o nierównej grubości, o przekroju soczewkowatym. Stan zachowania: zabytek silnie skorodowany.
Wymiary: średn. kółka — 6,5 cm, grub. pręta — 1—0,8 cm.
Nr inw. metr. 180/93 (tabl. VI, c).
6. Żelazna sztaba (do drzwi?) o przekroju prostokątnym. Jeden koniec zagięty pod kątem prostym, drugi rozszerzający się i tworzący uszko. Stan zachowania: zabytek skorodowany.
Wymiary: dł. 22 cm, szer. sztaby 3 cm, grub. 1 cm.
Nr inw. metr. 212/93 (tabl. V, a).
7. Połowa podkowy żelaznej o ramie rozszerzającej się od zaczepu w kierunku środka, a na samym środku ponownie zwężona. Zachowane 4 gniazda — w jednym tkwi podkowiak o kolistej główce. Między gniazdami przebiega bruzda. Zaczep w formie klinowatej. Stan zachowania: zabytek skorodowany.
Wymiary: dł. fragm. — 13,5 cm, największa szer. ramy — 3,7 cm, grub. zaczepu — 1,8 cm.
Nr inw. metr. 220/93 (tabl. IV, b).

Ar II-a ćw. A

1. Żelazny grot bełtu kuszy z tulejką. Ostrze masywne o przekroju romboidalnym. Stan zachowania: zabytek skorodowany.
Wymiary: dł. grotu — 8,5 cm, szer. i grub. ostrza — 1,7—1,4 cm, średn. tulejki — 1,4 cm, waga: 33.400 g.
Nr inw. metr. 23/93 (tabl. I, c).
2. Przedmiot żelazny (być może narzędzie lub jego część) z pręta o przekroju z jednej strony czworokątnym, z drugiej kolistym. Stan zachowania: zabytek silnie skorodowany.
Wymiary: dł. — 10,3 cm, grub. pręta — 1—0,3 cm i 0,9 cm.
Nr inw. metr. 92/93 (tabl. VI, b).
3. Żelazny grot włóczni (?) z tulejką, o szerokim, liściowatym ostrzu stanowiącym ok. 2/3 długości całego zabytku. Stan zachowania: grot skorodowany.
Wymiary: dł. grotu — 12 cm, największa szer. ostrza — 3 cm, średn. tulejki — 1,3 cm, waga: 61.900 g.
Nr inw. metr. 114/93 (tabl. II, a).
4. Nóż żelazny o prostym tyłcu z 2 nitami do rękojeści. Ostrze łukowato wygięte. Stan zachowania: nóż skorodowany.
Wymiary: dł. — 16 cm, szer. ostrza — 2 cm.
Nr inw. metr. 118/93 (tabl. IV, g).
5. Przedmiot żelazny z prostokątnej sztabki o nieco podniesionych krawędziach. W środku prostokątna dziurka. Prawdopodobnie jest to podkładka do wiązania konstrukcyjnych elementów drewnianych. Stan zachowania: zabytek silnie skorodowany.
Wymiary: dł. — 7 cm, szer. — ok. 2,8 cm, grub. — 1 cm.
Nr inw. metr. 158/93 (tabl. V, d).
6. 3 fragmenty żelaznego kółka gwiaździstego ostrogi. Zachowało się 5 promieni (pierwotnie prawdopodobnie było ich 9 lub 10). Stan zachowania: wszystkie fragmenty silnie skorodowane.
Wymiary: średn. kółka — około 6 cm.
Nr inw. metr. 175/93 (tabl. III, b).
7. Żelazne kółko gwiaździste ostrogi o 10 promieniach (zachowanych 9, jeden — odłamany). Na jednym z promieni widoczne ślady posrebrzania. Stan zachowania: zabytek silnie skorodowany.
Wymiary: średn. kółka — 6 cm.
Nr inw. metr. 191/93 (tabl. III, d).
8. Fragment przedmiotu żelaznego ze sztabki o przekroju trójkątnym. W 2 miejscach — niewielkie nity (prawdopodobnie pierwotnie przytrzymywały organiczną okładzinę). Stan zachowania: zabytek skorodowany.
Wymiary: dł. — 11,5 cm, szer. — 1,3 cm.
Nr inw. metr. 216/93 (tabl. VI, j).
9. Żelazny grot bełtu kuszy z tulejką. Ostrze o przekroju romboidalnym. Stan zachowania: zabytek skorodowany.
Wymiary: dł. grotu — 8,7 cm, szer. i grub. ostrza — 1,3—0,9 cm, średn. tulejki — 1,5 cm, waga 22,550 g.
Nr inw. metr. 217/93 (tabl. I, d).

ANALIZA

Groty bełtów kuszy (tabl. I, a-h), stanowią najliczniejszą grupę odkrytych w Czechowie militariów. Znalezione 8 zachowanych w całości egzemplarzy. Wszystkie należą do jednego typu grotów z tulejką — typ I wg A. Nadolskiego (A. Nadolski 1954, s. 65). Groty te mają ostrza o przekroju romboidalnym. W dwóch przypadkach (tabl. I, c, e), romb zbliżony jest do kwadratu. W większości przypadków ostrze stanowi połowę długości grotu.

U dwóch egzemplarzy (tabl. I, d, d) większą część zajmuje tulejka. Wśród znalezionych w Czchowie grotów istnieją także niewielkie różnice w wymiarach i wadze. Poza 2 wyjątkami, które stanowią mniejsze i smuklejsze grot (tabl. I, g, h) o wadze około 14 i 13 g, i długości 7 i 6,5 cm, pozostałe mają średnią długość około 8,5 cm. Nieco większa jest rozpiętość wagowa od 22,5 do 38 g.

Grot (bełtów kuszy ze względu na długotrwałość występowania nie są czułym wyznacznikiem chronologicznym. Kusze używane były do celów wojskowych od XII do XVI w. (J. Kamińska 1969, s. 58). Znaczącą rolę spełniała kusza w wojsku polskim między poł. XIV — a poł. XV w. (A. Nadolski 1990, s. 150). W miarę upływu czasu następują zmiany w formach grotów bełtów, co wiąże się z udoskonaleniem kuszy napinanej początkowo rękami (XII—XIII w.), a później — od XIV w. — hakami do naciągania cięciwy. W związku z tym starsze grot (z pocz. XIII w. są długie, o ostrzu o przekroju płaskiego rombu i przypominają grot (strzał). W następnych wiekach grot (bełtów stają się masywniejsze i cięższe, a przekrój ostrza zmienia się z romboidalnego na kwadratowy (XV w.) (W. Sarnowska 1956, s. 216, 217). Grot (bełtów kuszy datowane są ogólnie na XIII—XV w., a najczęściej na okres XIII—XIV w. (J. Kamińska, L. Kajzer 1969, s. 205). Podobne do czchowskich grot (z tulejką występowały dość licznie w XIV—XV-wiecznym materiale. Znajdowane były w większości na stanowiskach o cechach obronnych. Analogiczne do okazów z Czchowa grot (pochodzą m.in. z Góry Trębaczy w Trzebnicy i datowane są tu na wiek XIV (O. Gierlach 1975, s. 221), z Szaflar (A. Wałowy 1960, s. 315—316), z Opola (W. Sarnowska 1956, s. 217), z Siedlątkowa (J. Kamińska 1969, s. 59), czy z Piekar koło Krakowa (G. Leńczyk 1939, tabl. XXIII a). Grot (z Czchowa na podstawie analogii i ogólnego, wstępnego datowania zamku umieścić można w wieku XIV.

Grot (strzał (tabl. I, i-k). Z zamku w Czchowie pochodzą 3 grot (strzał. Wszystkie mają trzonek, a 2 z nich (tabl. I, j, k) posiadają jeszcze trzpień (nie można wykluczyć, że trzpień miał pierwotnie także trzeci grocik). Grot (z Czchowa różnią się między sobą formą i kształtem. Grot (tabl. I, i) posiada lancetowaty, długi, płaski liść. Trzonek o przekroju owalnym zakończony jest kulkowatym zgrubieniem. Stopień korozji uniemożliwia rozpoznanie czy grocik posiadał dodatkowo trzpień.

Kolejny grocik (tabl. I, j) zdecydowanie różni się od poprzedniego. Posiada romboidalnego kształtu ostrze o przekroju płaskiego rombu czy soczewki, krótki masywny trzonek i drucikowaty trzpień. Nieco zbliżony formą i wielkością grot (znaleziony na gródku w Plemiętach określony został jako zabytek proveniencji wschodniej (A. Kola, G. Wilke 1985 tabl. XII, II B 5). Grocik z Plemięt posiada analogie w płd. części dawnego ZSRR, gdzie tego typu znaleziska datowane są na okres do X do XIV w. (ibidem s. 114).

Trzeci z grocików (strzał (tabl. I, k) znalezionych w Czchowie ma płaskie, liściowate ostrze, okrągły w przekroju trzonek i trzpień.

Grot (strzał są generalnie słabiej reprezentowane w porównaniu np. z grotami bełtów kuszy. Stosunkowo rzadko pojawiają się na stanowiskach datowanych na poł. XIV — poł. XV w. charakteryzujących się licznym materiałem archeologicznym (A. Nadolski 1990, s. 145).

Grot (oszczepu (tabl. II, a) — reprezentowany jest tylko przez 1 egzemplarz. Jest to okaz stosunkowo nieduży o długości 12,3 cm, z czego 2/3 zajmuje płaskie, liściowate ostrze, a 1/3 długości — wąska tulejka, nieznacznie tylko rozszerzająca się ku wylotowi. Omawiany zabytek jest najprawdopodobniej grot (em oszczepu, którym rzucano, a nie włóczni służącej do walki wręcz. Chociaż różnice między obydwojema rodzajami broni są nieraz trudne do uchwycenia, przyjmuje się, że grot (oszczepu zwykle był jednak mniejszy i lżejszy od grot (włóczni (A. Nadolski 1990, s. 130). Analogię do omawianego okazu stanowi grot (oszczepu z Siedlątkowa datowany na wiek XIV (A. Nadolski 1990, s. 502, ryc. 26; J. Kamińska 1969, s. 60, tabl. XI ryc. 9).

Okucie (pochwy — prawdopodobnie (miecza — znalezione zostało we fragmencie (tabl. II, b). Okucie wykonane jest z dość cienkiej taśmy żelaznej zagiętej tak, że tworzy rodzaj rowka. W rowek wchodził zapewne bok pochwy. Dodatkowo pochwę przytrzymywały prostopadle podchodzące od okucia obejmujące, z których zachowała się jedna, wtórnie odgięta ukośnie względem rowka. Właściwie nie można powiedzieć na temat datowania zabytku. Brak jest też analogii. Podczas badań archeologicznych pochwy odkrywano sporadycznie i to w formie szczątkowej. Wiadomości o pochwach oparte są głównie na wyobrażeniach ikonograficznych (A. Nadolski 1990, s. 115; L. Kajzer 1976, s. 101).

Podobnie jest w przypadku innego znalezionego w Czchowie zabytku — fragmentu o pierwotnym kształcie litery U. Jest to jak się wydaje fragment dolnego okucia pochwy (miecza czyli trzewika (tabl. II, c). Wykonany jest podobnie jak omówione wyżej okucie z blachy wygiętej rynienkowato i tworzącej rowek, który zapewne obejmował niegdyś organiczną część pochwy. Nieuszkodzony koniec posiada prostokątne występy o zaokrąglonych narożnikach.

W materiale archeologicznym z zamku w Czchowie znalazły się — oprócz elementów broni strzelczej, drzewcowej i siecznej — także fragmenty uzbrojenia ochronnego. Są to 2 blaszane płytki o kształcie prostokąta o zaokrąglonych narożnikach, z nitami (tabl. II, d, e). Prawdopodobnie są to pozostałości pancerza — tzw. zbrojniki. Analogiczne w formie płytki znalezione zostały w Siedlątkowie (A. Nadolski 1969, s. 92). Zbrojniki z Czchowa różnią się od okazów siedlątkowskich nieznacznie długością. Całkowicie zachowana płytka z Czchowa ma dł. około 8 cm. Prawdopodobnie zachowany w 2 fragmentach drugi zbrojnik posiadał zbliżoną długość. Okazy z Siedlątkowa są niewiele mniejsze — 6—7 cm. Wydaje się, że zbrojniki z Czchowa pochodziły z tzw. pancerza naszywkowego zbrojonego od spodu. Była to skórzana (lub tkana) kurta podbita żelaznymi blaszkami. Od strony zewnętrznej widoczne były główki nitów, które łączyły płytki ze sobą i ze skórą

kurty. Pancerze tego typu używane były powszechnie w Europie głównie w XIV w. (A. Nadolski op. cit., s. 91). Podobnie należałoby też datować okazy z Czchowa.

W trakcie badań na zamku w Czchowie odkryto 4 zabytki zaliczane do oporządzenia jeździeckiego. Są to: ostroga, 2 kółka gwiazdziste ostróg i strzemię.

Ostroga żelazna (tabl. III, a) znaleziona została w 4 fragmentach, z czego największy to prawie cały kabłąk wraz z widelkami. Nie zachowało się natomiast kółko gwiazdziste. Brak też zaczepów (jedynie niewielki fragment). Ostroga wykonana została ze sztabki o przekroju trójkątnym. Kabłąk wygięty łukowato ma kształt litery V.

Styk ramion rozszerzony trójkątnie zdobiony jest ornamentem złożonym z podwójnych, ukośnych kresek. Widelki bodźca należą do średnich pod względem wielkości. Zachowany w niewielkim fragmencie zaczep miał prawdopodobnie kształt okrągłego uszka. Biorąc pod uwagę formę i wymiary ostrogi z Czchowa zaliczyć można do typu D w typologii ostróg S. Kołodziejskiego, który wydzielił 11 grup (od A do K) (S. Kołodziejski 1985, s. 163). Ostrogi typu D mają długość 14–16,5 cm, niewielkie widelki, szerokie, w formie trójkąta połączenie ramion. Często ostrogi tego typu były ornamentowane. Średnica kółka gwiazdzistego waha się od 2,5 do 4 cm, a liczba promieni wynosi przeważnie 9. W większości przypadków ostrogi typu D posiadają zaczepy typu 1 (w formie płaskiego, kolistego uszka). Datowanie tego typu ostróg przypada na ostatnią ćw. XIII do poł. XIV w. (S. Kołodziejski 1985, s. 166, 167; s. 164, fig. 2,1). Z bliższych analogii do okazu czchowskiego wymienić można ostrogi z Piekar koło Krakowa (G. Leńczyk 1939, tabl. XIII k).

Żelazne kółka gwiazdziste (tabl. III b, d). Pozostałościami po ostrogach są również znalezione w 2 egzemplarzach kółka gwiazdziste. Obydwa są mocno skorodowane, jedno (tabl. III b) zachowane jest fragmentarycznie. Zachowane prawie w połowie kółko ma średnicę wynoszącą około 6 cm i 9 promieni (prawdopodobnie jeszcze jeden promień został odłamany). Na jednym promieniu widoczne są ślady srebrzenia (co odkryte zostało podczas konserwacji). Drugie kółko zachowane w postaci 2 fragmentów stanowiących prawie połowę „gwiazdki” jest w zasadzie analogiczne. Przypuszczalnie też podobna była pierwotna liczba promieni (9 lub 10). Kółka gwiazdziste z Czchowa ilością promieni i wielkością (są nieznacznie większe) najbardziej odpowiadają kółkom jakie posiadały ostrogi typu D wg S. Kołodziejskiego (1985, s. 167). W związku z tym można by je datować na ostatnią ćw. XII — poł. XIV w.

Odkryte w Czchowie strzemię żelazne zachowało się w całości (tabl. III, c). Strzemię ma kształt gruszkowaty i poprzeczne, szerokie zakończenie górnej krawędzi kabłąków. Poniżej krawędzi znajduje się poprzeczka łącząca ramiona kabłąków. Pozioma stopka strzemia ma kształt owalny. Strzemię z Czchowa reprezentuje typ V odmianę B wg typologii strzemion W. Świątosławskiego (W. Świątosławski 1990, s. 57, 58). Analogiczne strzemia znaleziono m.in. w: Olkuszu, Kaliszu, Krośnie, Darłowie

(W. Świątosławski 1990, s. 57, 58). Strzemię typu V odmianę B umieszczane są między poł. XIV a poł. XV w. Podobnie datowane są analogie z Czech, Węgier i Wysp Brytyjskich (W. Świątosławski 1990, s. 58). Z zamku w Czchowie pochodzi jeden zabytek będący elementem rządu końskiego. Jest to fragment wędzidla żelaznego (tabl. III, e) stanowiącego część uździenicy. Wykonany zastał z pręta o przekroju czworokątnym zakończony z jednej strony pętelką z drugiej rozklepany i zwinięty w rodzaj uszka. Wędzidla żelazne należą do zabytków powszechnie znajdowanych na średniowiecznych stanowiskach. Przez długotrwałość występowania nie mogą być brane pod uwagę przy ustalaniu dokładnej chronologii.

Z oporządzenia jeździeckiego odkrytego na zamku w Czchowie zachowały się 4 niekompletne podkowy (tabl. IV, a-d). Tylko jedna podkowa zachowała się prawie w całości (tabl. IV, a). Wykonana została z dość szerokiej taśmy o niewielkiej grubości. Brak jest zaczepów, które nie zachowały się, albo też nie było ich wcale. Podkowy o lekkiej, prostej konstrukcji bez zaczepów przeznaczone były na okres letni (J. Kaźmierczyk 1978, s. 136). Być może do letnich zaliczyć można podkowę z Czchowa. Dwie kolejne podkowy zachowane częściowo (jedna w połowie) wykonane zostały z grubszej blachy (tabl. IV, b, d). W otworze podkowy zachowanej w połowie tkwi podkowiak. W obydwu przypadkach zachowały się zaczepy klinowate zbliżone formą do odmiany D zaczepów wg J. Kaźmierczyka. Odmiana ta datowana jest na okres 2 poł. XIII do XIV w. (J. Kaźmierczyk 1978, s. 142). Z ostatniej z podków czchowskich zachował się jedynie niewielki fragment ramy z 2 kwadratowymi otworami i jednym podkowiakiem.

Niewiele jest znalezisk z Czchowa, które z całą pewnością można uznać za narzędzia. Łatwe do określenia są jedynie 3 noże żelazne (tabl. IV, e-g). Dwa z nich, zachowane fragmentarycznie, stanowią typ noży z kołcem do rękojeści. Mniejszy (tabl. IV, e) ma zachowaną niewielką część głowni, trudno jest więc precyzyjnie określić jego kształt. Kołec wyodrębniony jest w zasadzie dwustronnie (od strony tyłca nieznacznie). Drugi zachowany niekompletnie nóż (tabl. IV, f) posiada tylec prosty, natomiast część tnąca wygięta była prawdopodobnie łukowato. Kołec jest wyraźnie wyodrębniony dwustronnie. Ostatni z noży znalezionych w Czchowie zachowany jest prawie w całości (tabl. IV, g). Od poprzednich okazów różni się tym, że nie posiada kołca ale sztabkę z zachowanymi nitami mocującymi organiczną niegdyś rękojeść. Sztabka do rękojeści łączy się w jednej linii z prostym tyłcem, a od strony części tnącej noża nieco się wyodrębnia. Ostrze głowni jest uformowane łukowato.

Noże należą do zabytków często znajdowanych na stanowiskach archeologicznych (nie tylko średniowiecznych). Forma ich nieznacznie tylko zmienia się w miarę upływu czasu i dlatego nie mogą one stanowić wyznacznika chronologicznego. Być może z narzędziami niewiadomego przeznaczenia wiązać należy 2 nieokreślone przedmioty żelazne (tabl. VI, a, b).

Pierwszy z nich przypomina nieco grot włóczni, z którego zachowała się długa, niedokuta tulejka rozszerzająca się ku dołowi. Drugi koniec jest sklepany i zaopatrzone w nit o półkulistej główce. Trudno powiedzieć, czy nit ten był rodzajem naprawy, czy też pełnił jakąś inną funkcję. Stopień korozji zabytku uniemożliwia zaobserwowanie czy na przedłużeniu sztabki z nitem istniał pierwotnie jakiś element, czy omawiany przedmiot dotrwał do naszych czasów w nienaruszonej formie.

Drugi z zabytków (tabl. VI, b), jest to niewielka, podłużna sztabka o przekroju do połowy okrągłym. Druga połowa ma przekrój płaskiego prostokąta. Zabytek ten zakończony jest z jednej strony rodzajem szpica, nie ma natomiast części tnącej. Jako narzędzie mógł ewentualnie służyć do przekłuwania. Wśród znalezisk żelaznych znalazło się kilka zabytków stanowiących osprzęt budynków zamkowych. Być może do zamykania drzwi służyła masywna sztaba (tabl. V, a) o wymiarach 22 cm długości, 3 cm szerokości i 1 cm grubości. Jedno, rozszerzone zakończenie sztaby stanowił rodzaj masywnego uszka, drugi natomiast węższy koniec zagięty był pod kątem prostym. Sztaba mogła funkcjonować w ten sposób, że nieruchomo umocowana do drzwi zachodziła uszkiem na skobel, albo częścią zamykającą był wygięty koniec. W takim wypadku sztaba była ruchoma (skobel przełożony luźno przez uszko).

Niewielki przedmiot żelazny złożony z profilowanego, ułożonego z różnie ustawionych, podłużnych listewek jest prawdopodobnie kluczem od kłódki. Oprócz profilowanego „trzonka” kluczyk posiada pętlikowaty uchwyt osadzony na kulkowatym zgrubieniu. Do omawianego zabytku nie znaleziono ścisłych analogii. Zbliżony nieco do egzemplarza czchowskiego formą jest klucz od kłódki z Opola (M. Haising 1956, s. 175, tabl. XLI, 5). Klucze od kłódek wykazują znaczną różnorodność form w porównaniu do bardziej typowych kluczy do zamków drzwiowych. Widać to chociażby na przykładzie znalezisk z Opola (M. Haising 1956, tabl. XL, XLI). Opolskie klucze datowane są na przełom XIII i XIV w. Być może podobnie datować należałoby okaz z Czchowa.

Podczas badań na zamku znaleziono też kilka przedmiotów, które ze względu powszechność i długotrwałość występowania (nie mówiąc o zabytkach nieokreślonych) nie mogą być pomocne przy ustalaniu chronologii.

Z Czchowa pochodzi m.in. i obejma żelazna (tabl. V, c) uformowana w prostokąt o niepełnym obwodzie z pręta o przekroju czworokątnym. Podobne obejmy pochodzą m.in. z gródka w Plemiętach (A. Kola 1985, s. 77, s. 75 tabl. IV, 15).

Podczas badań odkryte zostały 2 prostokątne sztabki żelazne z czworokątnymi otworami pośrodku (tabl. V, d, e). Pierwsza ze sztabek jest nieco większa — jej wymiary wynoszą: dł. 7 cm, szer. około 3 cm. Wymiary mniejszej to 5,5 cm dł. na 2 cm szer. Sztabki te mogły służyć jako podkładki do łączenia drewnianych elementów konstrukcyjnych (ścian, drzwi). Z zamku pochodzą też 2 skoble żelazne w kształcie litery U, wykonane z pręta o przekroju czworokątnym (tabl. VI, f, g). Być może fragmentami okuć są 2 fragmenty prostokątnej, cienkiej blaszki

z otworkami (tabl. VI, h), fragment blaszki wygiętej pod kątem prostym z czworokątnym otworem (tabl. VI, i) i fragment podłużnego przedmiotu ze sztabki o przekroju trójkątnym z 2 nitami (prawdopodobnie pierwotnie nity przytrzymywały organiczną okładzinę).

Kolejnym zabytkiem metalowym znalezionym podczas badań jest przedmiot z taśmy żelaznej wygięty w kształcie litery C. (tabl. VI, d). Końce cieniejące odgięte są haczykowato. Analogiczne zabytki znalezione zostały w Tarnowie na zamku na Górze św. Marcina, w Szczaworyżu, w Krakowie na Wawelu czy w Przemyślu (A. Żaki 1974, s. 299). Okazy te mają dodatkowo kołec wystający ponad krawędź taśmy w środkowej części zabytku. Prawdopodobnie taki kołec posiadał również okaz z Czchowa. Mógłby o tym świadczyć nierówny (jakby wyszczerbiony) brzeg taśmy w jej środkowej części. Nie jest wykluczone, że kołec został niegdyś odłamany. Zabytki te funkcjonują w literaturze jako raki (A. Żaki 1974, s. 298 ryc, 246 d, e, s. 299). Analogiczne zabytki znalezione na krzyżackim zamku w Toruniu interpretowane są jako podkówki do butów (J. Chudziakowa, A. Kola 1974 s. 61, s. 106 tabl. XXVIII, 28).

Wśród zabytków żelaznych z Czchowa wymienić można jeszcze kółko z pręta o nierównej grubości i przekroju soczewkowatym (tabl. VI, c), fragment haka (?) ze sztabki o przekroju prostokątnym (tabl. VI, e), oraz fragment przedmiotu z pręta o przekroju czworokątnym (tabl. V, f). Zabytek ma jeden koniec cieniejący wygięty w pętlikę, drugi prosty z niewielkim, prostopadłym występem.

Poza znaleziskami żelaznymi z wykopalisk na zamku pochodzą również 2 zabytki wykonane z innych metali. Pierwszy — to ołowiana, sześciokątna blaszka z jednej strony płaska, z drugiej zdobiona koncentrycznymi, wypukłymi okręgami z guzkiem w środku (tabl. VI, k). W jednym miejscu blaszka jest uszkodzona. Być może zabytek jest rodzajem zawieszki, a uszkodzony fragment miejscem po rodzaju kółeczka czy uszka służącego do zawieszania.

Drugi z wspomnianych zabytków to fragment podwójnej blaszki wykonanej z brązu z 3 płaskimi nitami zaklepanymi po drugiej stronie (tabl. VI, l).

Oprócz omówionych zabytków na zamku w Czchowie znaleziono jeszcze kilkaset gwoździ i innych drobnych fragmentów przedmiotów żelaznych, które nie zostały jeszcze poddane konserwacji (nie jest wykluczone, że kilka metalowych blaszek może okazać się płytkami pancerza). Nie wydaje się jednak, żeby zabytki te (z wyjątkiem ewentualnych zbrojników) oprócz danych statystycznych mogły wnieść coś nowego do chronologii badanego stanowiska.

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

Chudziakowa J., Kola A.

1974 *Źródła archeologiczne z terenu zamku krzyżackiego w Toruniu* Towarzystwo Naukowe w Toruniu. Prace archeologiczne nr 6, Warszawa—Poznań.

- Gierlach O.
1975 *Góra Trębaczy w Trzebnicy w świetle badań archeologicznych w 1964 r.*, „WA”, t. XL z. 2, s. 209—239.
- Haising M.
1956 *Wytwory ślusarskie odkryte w Opolu na Śląsku*, „Mat. Wcz.”, t. IV, s. 171—178.
- Kajzer L.
1976 *Uzbrojenie i ubiór rycerski w średniowiecznej Małopolsce w świetle źródeł ikonograficznych*, Wrocław.
- Kamińska J.
1969 *Siedlątków, obronna siedziba rycerska z IV w.* „PMMAiE”, t. 15.
- Kamińska J., Kajzer L.
1969 *Grodzisko z XII—XIV w. w Podlężycach, pow. Sieradz* — „Spr. Arch”, t. XXI, s. 203—208.
- Każmierczyk J.
1978 *Podkowy na Śląsku w X—XIV wieku*, Prace Komisji Nauk Humanistycznych Nr 9, Wrocław.
- Kola A.
1985 *Żelazny osprzet średniowiecznej wieży mieszkalnej w Plemiętach i jej wyposażenia* [w:] *Plemięta średniowieczny gródek ziemi chełmińskiej*, Prace Archeologiczne nr 7, Tow. Nauk. w Toruniu s. 63—84.
- Kola A., Wilke G.
1985 *Militaria grodziska w Plemiętach. Broń strzelcza* [w:] *Plemięta...*, s. 107—128.
- Kołodziejski S.
1985 *Les eperons a molette du territoire de la Petite Pologne au moyen age*, Memoires Archeologiques UMCS, Lublin, s. 161—179.
- Leńczyk G.
1939 *Grodzisko w Piekarach* [w:] *Badania wykopaliskowe w Piekarach w powiecie krakowskim*, Prace Prehistoryczne nr 2 Kraków, s. 19—68.
- Nadolski A.
1954 *Studia nad uzbrojeniem polskim w X, XI, XII w.*, „Acta Archaeologica Universitatis Lodzensis”, nr 3, Łódź.
1969 *Helm i fragmenty zbroi z Siedlątkowa* „PMMAiE” nr 15, s. 85.
1990 *Uzbrojenie w Polsce średniowiecznej 1350—1450*. Łódź.
- Sarnowska W.
1956 *Uzbrojenie średniowieczne w świetle wykopalisk w latach 1948—1981 w Opolu na Śląsku*, — „Mat. Wcz.” t. IV, s. 21—225.
- Świętosławski W.
1990 *Strzemiona średniowieczne z ziem polskich*, Łódź.
- Wałow A.
1960 *Materiały z badań archeologicznych na średniowiecznym zameczku w Szaflarach, pow. Nowy Targ*, „MA” t. II, s. 295—333.
- Żaki A.
1974 *Archeologia Małopolski wczesnośredniowiecznej*, Wrocław.

Agnieszka Mirek-Kukulka

Metallerzeugnisse aus den Untersuchungen auf dem Schloß in Czchów 1993

Zusammenfassung

1993 wurden durch die Archäologen aus dem Bezirksmuseum in Tarnów Ausgrabungsarbeiten auf dem Schloß in Czchów, Wojewodschaft Tarnów unternommen. Freigelegt wurden ca. 10 000 beweglicher Funde, darunter ca. 540 bildeten Metallerzeugnisse und derer Fragmente. Es sind fast ausschließlich Eisenfunde. Nur in zwei Fällen waren die freigelegten Funde aus anderem Metall gemacht (Blei, Bronze). Ein Teil der im Laufe der Unter-

suchungen gewonnenen Metalle wurde konserviert (ca. 60 Exemplare). Darunter befinden sich Militaria (u.a. Armborstbolzenspitzen, Pfeilspitzen, Schwertscheidenbeschlag, Panzerfragmente, Sporn, Steigbügel), Gerätfragmente und mit der Ausrüstung der Schloßgebäude zusammenhängende Gegenstände. Aufgrund der Analogie sind die meisten der besprochenen Funde allgemein auf das 14. Jh. zu datieren.

Агнежка Мирек-Кукулка

Металлические предметы из исследований на замке в Чхове в 1993 г.

Резюме

В 1993 г. археологи Областного Музея в г. Тарнове, предприняли раскопки на замке в Чхове, воев. Тарнув. Было обнаружено ок. 10 000 движимых памятников, из чего ок. 540 оказались металлическими предметами, или их фрагментами.

Это почти исключительно железные находки. Лишь в двух случаях обнаруженные памятники были выполнены из другого металла (свинец, бронза). Часть

из обнаруженных в ходе раскопок металлических памятников была подвержена консервации (ок. 60 экз.). Среди них оказались предметы военного дела (м. др. наконечники арбалета, стрелы, оковка ножен меча, фрагменты доспехов, шпора, стремя, фрагменты орудий и предметы, связанные с оборудованием замка. Большинство обсуждаемых памятников по аналогии можем датировать XIV веком.